

Aleksandra GASZTOLD

Uniwersytet Warszawski

a.gasztold@uw.edu.pl

Kornela OBLIŃSKA

Uniwersytet Warszawski

k.oblinska@uw.edu.pl

IMPLEMENTACJA AGENDY ONZ „KOBIETY, POKÓJ I BEZPIECZEŃSTWO” W POLSCE

ABSTRACT**Implementation of the UN Women, Peace and Security Agenda in Poland**

The article discusses the implementation of the United Nations Women, Peace and Security (WPS) Agenda, focusing on its application in Poland. Despite advancements in promoting gender equality and women's involvement in peace processes, significant challenges persist in operationalising the principles outlined in Security Council Resolution 1325. The study highlights the necessity of an inclusive approach for effective gender integration in defence and public policy realms, necessitating concrete measures to address structural inequalities. Poland's National Action Plan for the WPS Agenda (NAP) is scrutinised regarding its symbolic significance and practical implications for women's roles within the security apparatus. Emphasis is placed on reforming institutional culture, ensuring sufficient financial resources, and actively engaging women at all stages of peace processes. The importance of translating the agenda's norms into national strategies and regulations is underscored, alongside the ongoing need for concerted efforts to enhance women's representation across all facets of security decision-making.

Keywords: gender, women, peace, security, NAP, agenda WPS

Słowa kluczowe: płeć, kobiety, pokój, bezpieczeństwo, NAP, agenda WPS

WPROWADZENIE

Agenda Organizacji Narodów Zjednoczonych „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” (*Women, Peace and Security Agenda*, WPS) promuje inkluzywne podejście, choć nie przewiduje mechanizmów weryfikacji działań podejmowanych w tym zakresie. Stwierdza, że kobiety są znacząco niedoreprezentowane w wysiłkach na rzecz pokoju i bezpieczeństwa, stanowiąc jedynie niewielki procent mediatorów oraz negocjatorów. Dane ilościowe sugerują, że włączenie kobiet i promowanie równości płci przyczynia się do pokoju i stabilności¹. Kraje o wyższym poziomie uczestnictwa kobiet w przestrzeni publicznej są mniej skłonne do wojen, a równość płci jest lepszym wskaźnikiem stanu pokojowego niż przestrzeganie zasad demokracji czy poziom PKB. Czynne zaangażowanie polityczne i społeczne kobiet przyczynia się do trwalszego pokoju po zakończeniu konfliktu. Wysoki współczynnik obecności kobiet w życiu publicznym redukuje ryzyko powrotu do przemocy. Kraje z większym udziałem kobiet w ciałach ustawodawczych oraz z wysokim wskaźnikiem piśmienności są mniej narażone na ponowny stan wojny domowej. Dodawanie kobiet do procesu zarządzania zwiększa zaangażowanie całej społeczności, a także pomaga budować zaufanie społeczeństwa² do nowych instytucji po konflikcie. Kobiety odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu przemocy i ekstremizmowi. Często stoją na czele działań nakierowanych na niestosowanie przemocy, deradyzując jednostki i biorąc udział w mediacjach konfliktów. Kobiety w formacjach policyjnych są skuteczne w zwalczaniu różnych form przestępczości, także dlatego, że często mają dostęp do informacji i społeczności, które mogą być zamknięte dla mężczyzn³.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 z 2000 roku⁴ (Rezolucja 1325) ustanowiła ważne cele i standardy dotyczące równości płci i partycypacji kobiet w procesach pokojowych, otwierając drogę do bardziej sprawiedliwego i trwałego pokoju na świecie. Państwa członkowskie ONZ zostały zobowiązane do przyjmowania Krajowych Planów Działania (*National Action Plans*, NAP⁵) na rzecz realizacji agendy.

¹ Zob. szerzej: J. Krause, W. Krause, P. Bränfors, *Women's Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace*, „Empirical and Theoretical Research in International Relations” 2018, vol. 44, s. 985-1016; S. Shekhawat, B. Pathak, *Female Combatants, Peace Process and the Exclusion*, [w:] *Female Combatants in Conflict and Peace: Challenging Gender in Violence and Post-Conflict Reintegration*, red. S. Shekhawat, New York 2015, s. 53-68; M. Page, T. Whitman, C. Anderson, *Bringing Women Into Peace Negotiations*, Washington, D.C. 2009; UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, New York 2012.

² M. O'Reilly, A. Ó Súilleabháin, T. Paffenholz, *Reimagining: Peacemaking: Women's Roles in Peace: Processes*, New York 2015, s. 9-10.

³ Zob. szerzej: A.R. Miller, C. Segal, *Do Female Officers Improve Law Enforcement Quality? Effects on Crime Reporting and Domestic Violence*, „The Review of Economic Studies” 2019, vol. 86, no. 5(310), s. 2220-2247; K. Shoub, K.E. Stauffer, M. Song, *Do Female Officers Police Differently? Evidence from Traffic Stops*, „American Journal of Political Science” 2021, vol. 65, no. 3, s. 755-769.

⁴ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych nr 1325 dotycząca kobiet, pokoju i bezpieczeństwa z 31 października 2000 roku.

⁵ Z uwagi na powszechne użycie akronimu NAP również w niniejszym artykule będzie on wykorzystany zamiast polskiego odpowiednika (KPD).

Dotychczas 108 państw członkowskich, tj. 56% przyjęło takie dokumenty, choć już w 2022 roku ponad 30% dokumentów było nieaktualnych⁶.

Rozwiązania krajowe nie są jednak gwarantem eliminacji zjawisk związanych z dyskryminacją kobiet czy innym nierównym traktowaniem. Normy kulturowe utrwalone w instytucjach hierarchicznych, a takimi niewątpliwie są państwowe instytucje bezpieczeństwa i obronności, często kultywują tzw. „muskularne myślenie”⁷. Zwiększanie udziału kobiet w strukturach obronnych nie wpływa na transformację patriarchalnych kultur organizacyjnych. Te „punkty pęknięcia” pojawiają się w architekturze WPS, podważając zarówno konceptualizację, jak i operacjonalizację jej zasad⁸. Pomimo że Rezolucja 1325 została przyjęta 31 października 2000 roku, to pierwszy polski Krajowy Plan Działania został ogłoszony dopiero 31 października 2018 roku. Był to wyjątkowy rok dla wszystkich polskich kobiet z uwagi na setną rocznicę wywalczenia przez Polki praw wyborczych. Można zatem uznać, że polski plan miał wymiar symboliczny, podkreślający rolę kobiet w procesie umacniania i budowania bezpieczeństwa. Jednak jego powstanie nie zostało zainicjowane dyskursem środowisk feministycznych czy też antywojennych ruchów. Impuls do zmiany był bardziej pragmatyczny i wiązał się m.in. z członkostwem Polski w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018-2019.

AGENDA WPS

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1325, przyjęta w wyniku lobbingu organizacji kobiecych, miała znaczący wpływ na to, jaką rolę kobiety odgrywają w procesach kształtowania pokoju i bezpieczeństwa. Wprowadziła innowacyjne podejście do działań na rzecz pokoju, akcentując doświadczenie kobiet, ale także wskazywała na ich bezbronność w konfliktach, potrzebę ochrony przed przemocą seksualną. Podkreśliła konieczność dążenia do sprawiedliwości oraz równości płci. Dokument ten stał się podstawą Agendy „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” (WPS).

W kolejnych latach WPS poszerzono o inne rezolucje, które można podzielić na dwie kategorie. Do pierwszego pakietu zaliczane są akty promujące aktywny udział w działaniach na rzecz przywracania i odbudowy pokoju⁹. Druga grupa podejmuje problematykę zwalczania przemocy seksualnej związanej z konfliktami (*Conflict Related Sexual Violence*, CRSV)¹⁰. Z tego powodu należy uznać, że Agenda realizuje niektóre

⁶ Dane gromadzone przez Międzynarodową Ligę Kobiet na rzecz Pokoju i Wolności (WILPF), [online] <http://1325naps.peacewomen.org/>, 15 IX 2024.

⁷ C. Enloe, *Globalization & Militarism: Feminists Make the Link*, Lanham 2007, s. 40.

⁸ Zob. P. Kirby, L.J. Shepherd, *Women, Peace, and Security: Mapping the (Re)Production of a Policy Ecosystem*, „Journal of Global Security Studies” 2020, vol. 6, no. 3, s. 1-25.

⁹ Rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych: nr 1325, 31 X 2000, S/RES/1325; nr 1889, 5 X 2009, S/RES/1889; nr 2122, 18 X 2013, S/RES/2122; nr 2242, 13 X 2015, S/RES/2242; nr 2493, 29 X 2019, S/RES/2493. Zob. [online]: <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolutions-women-peace-and-security>, 3 III 2025.

¹⁰ Rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych: nr 1820, 19 VI 2008, S/RES/1820; nr 1888, 20 IX 2009, S/RES/1888; nr 1960, 16 X 2010, S/RES/1960; Rezolucja Rady

postulaty feminizmu liberalnego, jak zwiększenie reprezentacji kobiet w przestrzeni politycznej na poziomie krajowym i międzynarodowym, ale także odpowiada na postulaty feminizmu radykalnego wskazującego na problem przemocy wobec kobiet oraz traktowania gwałtu jako zbrodni wojennej¹¹.

Agenda WPS obejmuje cztery filary: zapobieganie konfliktom, wspieranie udziału kobiet w procesach decyzyjnych, ochronę praw osób (w tym kobiet i dziewcząt) oraz wsparcie i odbudowę w kontekście powojennym. Włączenie perspektywy płci do działań na rzecz pokoju jest kluczowe dla promowania równości i odpowiedzi na wyzwania, przed którymi stoją kobiety i dziewczęta podczas konfliktów zbrojnych. Uwrażliwienie na płeć i wykorzystanie potencjału kobiet mogą być katalizatorami w złożonym procesie budowania trwałego pokoju¹².

Wprowadzenie rezolucji miało wpływać na przebieg procesów pokojowych, podkreślając konieczność aktywnego uczestnictwa kobiet na różnych poziomach: lokalnym, społeczeństwa obywatelskiego, jak i całego kraju/regionu. Postulaty Agendy zakładają, że reprezentacja kobiet w decyzjach dotyczących aspektów politycznych, gospodarczych i wojskowych oddziałuje na wzmocnienie procesów pokojowych¹³. Jednak próby restrukturyzacji relacji płci paradoksalnie bywają postrzegane jako możliwe zagrożenie dla całego procesu pokojowego. Prawa kobiet rzadko pojawiają się w negocjacjach pokojowych, co sprawia, że kwestia płci staje się niewidoczna w układach pokojowych i w sytuacji powojennej. Zamiast tego miejscowi obrońcy/obrończynie praw kobiet, dążąc do promocji uniwersalnych praw, w dużej mierze polegają na globalnych sieciach i kontaktach na poziomie nieformalnym oraz na szczeblu podstawowym. Tak więc, pomimo faktu, że działania miejscowych działaczek/działaczy pokojowych często pokrywają się z uniwersalnymi prawami człowieka i paradygmatem liberalnego pokoju, to równość płci jest kwestią zwykle pomijaną przez międzynarodowe podmioty w odpowiedzi na lokalne procesy (re)tradycjonalizacji i konserwatyzmu społecznego. Partycypacja kobiet w dyskursie na poziomach lokalnych czy nawet krajowych nie wzmacnia pozycji negocjacyjnej w kontekście promowania – w ujęciu globalnym – feministycznych postulatów. To jest paradoks współczesnego liberalnego podejścia do budowania pokoju.

Rezolucja 1325 zmieniła spojrzenie społeczeństw na rolę kobiet w kontekście konfliktów zbrojnych i procesów pokojowych. Uznano, że brak równości płci i naruszanie praw kobiet w okresie konfliktu zwiększają podatność na doświadczenie przemocy

Bezpieczeństwa nr 2106, 24 IV 2013, S/RES/2106; nr 2467, 23 IV 2019, S/RES/2467. Zob. [online]: <https://www.un.org/shestandsforspeace/content/united-nations-security-council-resolutions-women-peace-and-security>, 3 III 2025.

¹¹ N. Pratt, *Reconceptualizing Gender, Reinscribing Racial-Sexual Boundaries in International Security: The Case of UN Security Council Resolution 1325 on „Women, Peace and Security”*, „International Studies Quarterly” 2013, vol. 57, no. 4, s. 773.

¹² Zob. szerzej: S.N. Anderlini, *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*, Boulder 2007.

¹³ A. Gasztold, *Znaczenie Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 dla roli kobiet w kształtowaniu pokoju i bezpieczeństwa*, „Pułaski Expert's Commentary” 31 X 2023, [online] <https://pulaski.pl/znaczenie-rezolucji-rady-bezpieczenstwa-onz-nr-1325-dla-rol-kobiet-w-ksztaltowaniu-pokoju-i-bezpieczenstwa/>, 20 XII 2023. Zob. szerzej: A. Szpak, *Udział i rola kobiet w negocjacjach pokojowych*, „Środowoeuropejskie Studia Polityczne” 2018, no. 2, s. 49-63.

i dyskryminacji. Zjawiska, takie jak: masowe przesiedlenia, dzieci-żołnierze, przemoc wobec grup etnicznych i religijnych oraz przemoc ze względu na płeć czy agresja seksualna stały się powszechne. Podejście wynikające z rezolucji jest krytykowane za akceptowanie roli kobiet jako biernych ofiar potrzebujących ratunku, a także za ujednolicanie kobiecych doświadczeń seksualnych. Kwestionowane jest także dopuszczanie jedynie takiej sprawczości kobiet, która mieści się w pewnych ustalonych wzorcach męskości i kobiecości. „Bycie pokonaną” wpisuje się w doświadczenie kobiet¹⁴ i jest wykorzystywane w ramach dyskursu w obrębie budowania pokoju, faktycznie wspierając interwencje zbrojne¹⁵. Płeć jest przeformułowana (*re-gendering gender*). Kobiety nie są tylko biernymi ofiarami w konfliktach, ale także uczestniczkami w budowie pokoju i rozwiązywaniu konfliktów¹⁶.

Ta zmiana podejścia do kobiet: od ofiary do twórczyni pokoju jest postrzegana przez zwolenników jako najważniejszy aspekt Agendy. Niektórzy nawet uznali, że jest to nowy reżim płci w bezpieczeństwie międzynarodowym¹⁷. Perspektywa ta zakłada, że kobiety wnoszą unikalne cechy do rozmów pokojowych, które zwiększają efektywność procesu, lub że działając jako uczciwe pośredniczki, budują zaufanie i angażują wszystkie strony. Kobiety wyróżniają się zdolnością do zawiązywania koalicji różnych grup, zarówno wertykalnie, jak i horyzontalnie, co w konsekwencji może pozytywnie wpływać na zaangażowanie wszystkich grup systemowo wykluczonych. Ich udział w swoisty sposób zapewnia, że kwestie często pomijane, celowo lub przypadkowo, są uwzględniane, np. reintegracja społeczna, dostęp do zasobów. To z kolei daje szansę na powstanie trwalszych porozumień pokojowych.

Niemniej podejście to może niepotrzebnie stereotypizować i utrwalać tradycyjne przekonanie na temat roli i cech kobiet, m.in. odwołując się do delikatności, wrażliwości czy opiekuńczości. Akcentowanie pewnych cech uznawanych za „słabe”, „kobiece” jest nadużyciem i przejawem konserwatyzmu. W praktyce sprawczość kobiet jest uzależniona od tego, czy dostosowują się do hierarchii obecnego globalnego systemu, który w dalszym ciągu kreują mężczyźni.

Krytyka Agendy opiera się na założeniu, że jej realizacja oznacza współudział w hegemonicznych strukturach władzy, które powodują wojny i konflikty, a nie wspieranie oporu przeciw muskularnemu panowaniu. Taka interpretacja odmawia głosu kobietom żyjącym w sytuacjach konfliktowych, które nie są uznawane na arenie międzynarodowej

¹⁴ S. Brownmiller, *Wewnętrzny wróg*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, wybrała, przeł. i wstępem opatrz. T. Hołówka, Warszawa 1982, s. 284.

¹⁵ Zob. N. Al-Ali, N. Pratt, *What Kind of Liberation? Women and the Occupation of Iraq*, Berkeley 2009; L. Abu-Lughod, *Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others*, „American Anthropologist” 2002, vol. 104, no. 3, s. 783-790.

¹⁶ Z. Eisenstein, *Sexual Deceits: Gender, Race and War in Imperial Democracy*, London 2007, s. xiii, [online] https://books.google.pl/books?id=c22VbFCdcdMC&pg=PR5&chl=pl&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false.

¹⁷ H.F. Carey, *Women and Peace and Security: The Politics of Implementing Gender Sensitivity Norms in Peacekeeping*, [w:] *Women and International Peacekeeping*, red. L. Olsson, T.L. Tryggestad, London 2001, s. 49-68.

(np. w Kurdystanie, Palestynie, Irlandii Północnej i innych). To „uciszanie kobiet” jest najbardziej widoczne w wewnątrzpaństwowych napięciach, które skutkują przemocą lub ją utrwalają¹⁸. Podstawy Agendy WPS marginalizują rozważania o globalnych hierarchiach władzy, które są centralne w analizach np. feminizmu postkolonialnego. Agenda WPS nie traktuje jednak płci jak relacji władzy, lecz potwierdza poprzez Krajowe Plany Działania możliwości władzy kreowania narracji¹⁹.

Niezależnie od nurtów, perspektywa feministyczna ogólnie przyjęła konceptualizację pokoju Johana Galtunga, której podstawą jest rozróżnienie między pokojem negatywnym a pokojem pozytywnym²⁰. Feministyczne teorie definiują pokój jako coś więcej niż brak przemocy fizycznej, podkreślając, że „prawdziwy” pokój musi oznaczać brak wszelkich form przemocy, w tym przemocy strukturalnej i kulturowej, oraz obecność sprawiedliwości i równości dla wszystkich. Pokój w tym ujęciu jest postrzegany jako trudny do osiągnięcia, ale działania do tego zmierzające są procesem jego budowania.

W praktyce wysiłki inspirowane liberalnymi ideami kształtowania ładu międzynarodowego wielokrotnie zawodziły, gdyż nie prowadziły do równości płci jako części procesu pokojowego, a Rezolucję 1325 często ignorowano. Wychowanie dla pokoju – ten fundament antywojennej perspektywy nie był wprowadzany²¹. Tradycja realistyczna ukierunkowana na kształtowanie pokoju przez siłę w większym stopniu determinuje zachowania międzynarodowe²² niż budowanie pokoju przez prawo. Dlatego wbrew początkowym oczekiwaniom entuzjazm wywołany Rezolucją 1325 stopniowo wygasł²³.

¹⁸ M.E. Dunn, *Localising the Australian National Action Plan on Women, Peace and Security: A Matter of Justice, Australian*, „Journal of International Affairs” 2014, vol. 68, no. 3, s. 285-286.

¹⁹ Zob. szerzej: C. Cohn, H. Kinsella, S. Gibbings, *Women, Peace and Security, Resolution 1325*, „International Feminist Journal of Politics” 2004, vol. 6, no. 1, s. 130-140; L.J. Shepherd, *Gender, Violence and Security*, London 2008; N. Pratt, *Reconceptualizing Gender...*, s. 772-783; J. True, *Feminist Problems with International Norms: Gender Mainstreaming in Global Governance*, [w:] *In Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*, red. J.A. Tickner, L. Sjoberg, Oxon 2011, s. 73-88.

²⁰ J. Galtung, *Violence, Peace, and Peace Research*, „Journal of Peace Research” 1969, vol. 6, no. 3, s. 167-191; J. Galtung, *Strukturelle Gewalt, Beiträge zur Friedens-und Konfliktforschung*, Reinbek bei Hamburg 1975. Por. M.B. Burguières, *Feminist Approaches to Peace: Another Step for Peace Studies*, „Millennium: Journal of International Studies” 2009, vol. 19, s. 1-18; C.C. Confortini, *Galtung, Violence, and Gender: The Case for Peace Studies/Feminism Alliance*, „Peace and Change: Journal of Peace Research” 2009, vol. 32, no. 3, s. 333-367; T. Hastrup, *Feminist Peace Research in Europe*, [w:] *Feminist IR in Europe: Knowledge Production in Academic Institutions*, red. M. Stern, A.E. Towns, London 2022, s. 55-74.

²¹ Wysiłki na rzecz wprowadzenia i monitorowania edukacji na rzecz realizacji Agendzie WPS są podejmowane w Polsce przez Women in International Security (WIIS Poland) od 2018 roku oraz przez autorki niniejszego artykułu, zarówno na Uniwersytecie Warszawskim w ramach ogólnouniwersyteckiego kursu pt. „Kobiety, pokój, bezpieczeństwo”, jak i na oficjalnych spotkaniach w ramach grup roboczych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

²² Zob. szerzej: T.L. Tryggstad, *Trick or Treat? The UN and Implementation of Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security*, „Global Governance” 2009, vol. 15, no. 4, s. 539-557.

²³ Zob. H. Carreiras, C. Rodrigues da Silva, L. Malheiro, *L'impact du programme des Nations unies sur les femmes, la paix et la sécurité. L'exemple du Portugal*, „Travail, Genre et Sociétés” 2022, no. 47, s. 90.

POLSKI NAP

Sukcesywne próby opracowania Krajowego Planu Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ podejmowano od 2007 roku, m.in. z inicjatywy Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Wojskowej Służby Kobiet, jednak bez rezultatu. Oczekiwano, że kamieniem milowym w działaniach na rzecz przygotowania planu będzie powołanie w 2014 roku zespołu opiniodawczo-doradczego: „Kobiety w Służbach Mundurowych”, przy Pełnomocniku Rządu do Spraw Równego Traktowania²⁴. W ramach planu działania Zespołu – jako jeden z priorytetów – wpisano przygotowanie ogólnopolskiego dokumentu na rzecz realizacji Agendy ONZ 1325. Kolejnym kluczowym elementem było opracowanie Krajowego Programu Działania na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016²⁵. Program podkreślał rolę równości płci w każdym obszarze życia oraz konieczność angażowania kobiet w strategiczne działania państwa.

Zmiana władzy w 2015 roku opóźniła realizację tego projektu oraz wielu inicjatyw na rzecz polityki równościowej i promocji Agendy WPS. Przesłanką do wznowienia prac nad polskim NAP było członkostwo Polski w Sieci Punktów Kontaktowych (*The WPS Focal Points Network*), do której Polska przystąpiła 23 września 2016 roku. Jest to forum wymiany doświadczeń i dobrych praktyk, w tym dotyczących opracowywania i przeglądu krajowych strategii wdrażania postanowień Rezolucji 1325 i jej pochodnych. 1 stycznia 2018 roku Polska rozpoczęła dwuletnią kadencję niestałego członka Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wiosną tego samego roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych zainicjowało kompleksowe opracowanie planu, zapraszając do współpracy inne ministerstwa i podmioty, takie jak: Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania, tworząc dokument stosunkowo szybko. Identyfikacja potencjalnych obszarów realizacji Agendy WPS przez Rzeczpospolitą Polską została poprzedzona analizą SWOT oraz międzyresortowym spotkaniem na poziomie roboczym, które odbyło się w czerwcu 2018 roku. Wzięli w nim udział przedstawiciele i pełnomocnicy ds. równego traktowania i praw człowieka m.in. z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz wspomnianych wyżej resortów, a także służb mundurowych (Policji i Straży Granicznej), ośrodków akademickich (Uniwersytetu Warszawskiego, ówczesnej Akademii Obrony Narodowej), organizacji pozarządowych itp. Przygotowano zestawy zadań do realizacji na poziomie krajowym. Wielogodzinne dyskusje, obrady oraz konsultacje zaowocowały opracowaniem dokumentu, który szczegółowo określał zarówno obszary, jak i możliwości zaangażowania poszczególnych podmiotów państwowych oraz społecznych. Pierwsza wersja planu powstała pod koniec sierpnia 2018 roku, natomiast prace redakcyjne zostały w dużej mierze ukończone w MSZ, w ścisłej współpracy z UN

²⁴ Zespół ten został powołany w kwietniu 2014 roku i integrował dziewięć formacji mundurowych oraz działał bezpośrednio przy Pełnomocniku Rządu do Spraw Równego Traktowania.

²⁵ *Krajowy Program Działania na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016*, Krajowy Pełnomocnik do Spraw Równego Traktowania, Warszawa, 10 XII 2013.

Women. Inspiracją były dokumenty państw sojusznich, w tym: Wielkiej Brytanii, Kanady, Niemiec, Irlandii, Norwegii i Finlandii, a także sugestie ekspertów UN Women i Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, m.in. pracowników Biura Specjalnego Doradcy ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn oraz Promocji Kobiet (Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women, OSAGI).

Pod koniec września 2018 roku projekt dokumentu został przekazany do konsultacji społecznych. Uwagi zgłosiła m.in. sieć ekspercka Women in International Security na Polskę²⁶. WIIS Polska przekazała poprawki dotyczące roli kobiet w ujęciu historycznym podczas I i II wojny światowej oraz pewne sugestie dotyczące struktury. 22 października 2018 roku dokument na lata 2018-2021 został zatwierdzony przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, co wiązało się z jego obowiązywaniem we wszystkich resortach, nie tylko w tych tradycyjnie zarezerwowanych dla obronności i bezpieczeństwa. Działanie nie zostało wsparte kampanią społeczną, co wynikało z obaw, że idee postulowane w Agendzie WPS nie uzyskają politycznego poparcia za rządów Zjednoczonej Prawicy, czego dowodem były pogardliwe wypowiedzi medialne czołowych polityków koalicji rządzącej na temat feminizmu, równouprawnienia czy roli kobiet, np. dyskryminujące słowa ówczesnego Ministra Edukacji i Nauki Przemysława Czarneka²⁷, likwidacja „zakładki” dotyczącej kobiet w służbach mundurowych, która znajdowała się na stronie internetowej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, marginalizacja działań pełnomocnika rządu ds. równego traktowania itp. Podobne tendencje zauważalne były w innych krajach regionu²⁸.

CELE NAP

Pierwszy polski Krajowy Plan Działania na lata 2018-2021, podobnie jak w innych krajach, określał cele i działania niezbędne do zagwarantowania praw człowieka, szczególnie w stosunku do kobiet i dziewcząt w sytuacjach związanych z wojnami, kryzysami oraz konfliktami zbrojnymi²⁹. Dążono także do wypracowania metod zapobiegania wszelkim formom przemocy, ze szczególnym uwzględnieniem przemocy seksualnej. Ponadto polski NAP miał wpłynąć na zwiększenie liczby kobiet w tzw. resortach siłowych (wojsko, służby mundurowe), zespołach negocjacyjnych, mediacyjnych, a także na stanowiskach decyzyjnych. Powstał na podstawie dokumentów strategicznych, w których znajdowały się bezpośrednie lub pośrednie odniesienia do Agendy WPS, w tym do Rezolucji 1325. Kolejna modyfikacja Krajowego Planu

²⁶ Oficjalna strona internetowa Women in International Security Poland: <https://wiispoland.eu/>.

²⁷ [online] <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,26361580,przemyslaw-czarnek-tak-widzi-role-kobiety-ma-rodzic-dzieci.html>, 26 V 2024.

²⁸ M. O'Sullivan, K. Krulišová, *This Agenda Will Never be Politically Popular: Central Europe's Anti-Gender Mobilization and the Czech Women, Peace and Security Agenda*, „International Feminist Journal of Politics” 2020, vol. 22, no. 4, s. 526-549.

²⁹ Krajowy Plan na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa, 22 X 2018.

Działania polegała głównie na wydłużeniu jego czasu trwania do końca roku 2023 oraz zmianie szaty graficznej³⁰. Natomiast do końca roku 2024 nie przyjęto kolejnej aktualizacji, przerzucając odpowiedzialność między MSZ a MON, mimo licznych zaproszeń środowisk eksperckich, m.in.: WIIS Poland, FemGlobal, Międzynarodowego Klubu Kobiet i społeczności naukowej itp.

Istotne jest, aby nowe wytyczne oraz opracowania, np.: zapowiadana przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, uwzględniały zagadnienia z zakresu Agendy WPS w aspekcie równouprawnienia, równości płci oraz roli kobiet w systemie bezpieczeństwa. Obecnie obowiązujące dokumenty, jak np. wspomniana Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 12 maja 2020 roku³¹, Narodowy Plan Implementacyjny dotyczący Cywilnego Kompaktu Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony z 7 lipca 2020 roku³², 5 założeń polskiej polityki zagranicznej wyrażonych m.in. w Planie Działania Ministra Spraw Zagranicznych na rok 2023, 2024, 2025³³ czy np. założenia współpracy międzynarodowej Krajowej Administracji Skarbowej na lata 2021-2024³⁴ nie uwzględniają wprost założeń Agendy ONZ „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” oraz jakichkolwiek wytycznych w zakresie jej implementacji.

Cztery główne cele w ramach Krajowego Planu Działania zostały wypracowane dzięki intensywnej współpracy sektorów państwowego, społecznego oraz akademickiego. Pierwszy cel dotyczył wzrostu udziału kobiet w działaniach na rzecz zapobiegania konfliktom oraz utrzymywania pokoju, m.in. poprzez sukcesywne zwiększanie obecności kobiet w misjach i operacjach międzynarodowych (NATO, ONZ, UE, OBWE). Kolejne obejmowały promocję Agendy WPS i wzmacnianie pozycji kobiet zarówno w służbie zagranicznej, jak i poszczególnych służbach mundurowych oraz wdrażaniu Agendy – w ramach polskiej pomocy humanitarnej oraz pomocy rozwojowej z uwzględnieniem Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ³⁵. Kluczowa jest również ochrona i wsparcie ofiar przemocy ze względu na płeć oraz ofiar przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych, m.in. poprzez aktywność i skuteczność na forach międzynarodowych w zakresie przypominania i apelowania o efektywne ściganie sprawców

³⁰ Krajowy Plan na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2023, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa, 26 I 2022.

³¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 maja 2020 r., Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2020, [online] https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf, 18 XII 2023.

³² *Cywilny Kompakt WPBIO: Narodowy Plan Implementacyjny – POLSKA*, Warszawa, 7 VII 2020, [online] <https://www.gov.pl/web/mswia/cywilny-kompakt-wspolnej-polityki-bezpieczenstwa-i-obrony-ue2>, 11 III 2024.

³³ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/plan-dzialalnosci-ministra-spraw-zagranicznych>, 18 XI 2024.

³⁴ Kierunki działania i rozwoju Krajowej Administracji Skarbowej na lata 2021-2024, Krajowa Administracja Skarbowa, Warszawa 2020, [online] <https://www.gov.pl/web/kas/strategia-kas>, 18 XII 2023.

³⁵ Szczególnie w aspekcie celów zrównoważonego rozwoju nr 5: równość płci oraz nr 16: pokój, sprawiedliwość oraz silne instytucje, [online] <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>, 21 XII 2023.

przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych. Równie istotne jest przeciwstawianie się bezkarności pracowników misji i operacji pokojowych – sprawców nadużyć na tle seksualnym oraz apelowanie o ich konsekwentne i skuteczne ściganie: *każdy przypadek nadużycia dyskredytuje działania całej misji, ONZ oraz zaangażowanego w nią państwa, którego personel został o te czyny oskarżony*³⁶; udzielanie wsparcia osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową, przebywającym na terytorium Polski – ofiarom przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych. Ponadto obowiązkowe powinno być włączenie do programu tzw. szkoleń przedwyjazdowych do misji i operacji zagranicznych tematyki ochrony i wsparcia ofiar przemocy ze względu na płeć oraz przemocy seksualnej (MSZ, WP, Policja, SG). Istotną rolę odgrywa proces promocji i rozwoju Agendy zarówno w Polsce, jak i na forach międzynarodowych, np. poprzez aktywny udział w pracach organizacji międzynarodowych w zakresie realizacji, współpracę bilateralną i multilateralną, wymianę informacji oraz doświadczeń; działania na rzecz zaangażowania organizacji pozarządowych, think-tanków, polskiego środowiska naukowego, studenckiego oraz mediów w implementację Krajowego Planu Działania.

Realizacja celów polskiego NAP przebiegała do końca 2023 roku w osiemnastu obszarach dotyczących w szczególności: udziału kobiet w misjach i operacjach zagranicznych, sukcesywnego zwiększania ich liczby w służbach mundurowych i w służbie zagranicznej (w tym na stanowiskach dowódczych), procesu wsparcia ofiar przemocy, zwłaszcza seksualnej, na terenach objętych konfliktami zbrojnymi. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w działaniach na rzecz implementacji i promowania Agendy uwzględniono udział środowiska akademickiego: polskich naukowców i naukowczyń, studentek i studentów. Ponadto założono, że odpowiedzialność za wdrażanie spoczywa na wszystkich ministerstwach i urzędach, jak i na podległych im służbom, zaangażowanym w realizację zadań związanych z tzw. utrzymaniem pokoju i bezpieczeństwem w wymiarze wewnętrznym oraz zewnętrznym. Ważne role w tym zakresie mają ministerstwa: Spraw Zagranicznych, Obrony Narodowej, Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Finansów. Jeśli chodzi o realne działania, to w szczególności odpowiedzialność ponosi Wojsko Polskie oraz służby: Policja, Straż Graniczna, Krajowa Administracja Skarbowa i Służba Więzienna.

WYZWANIA I BARIERY

Skuteczna realizacja zadań wymaga koordynacji i ewaluacji działań. W tym celu powołano nieformalny zespół międzyresortowy na szczeblu eksperckim oraz punkty kontaktowe ds. wdrażania Krajowego Planu Działania w wymienionych resortach i formacjach mundurowych.

Zgodnie z ustaleniami koordynacja i monitorowanie realizacji zadań oraz zakładanych postępów we wdrażaniu Krajowego Planu Działania powinny odbywać się na

³⁶ L. Powirska, *Program na rzecz kobiet, pokoju i bezpieczeństwa – ramy prawne oraz potencjał jego wdrażania przez siły policyjne ONZ*, [w:] *Kobiety w systemie bezpieczeństwa państwa*, red. A. Gasztold, K. Oblińska, Warszawa 2021, s. 190-191.

podstawie poszczególnych planów implementacji i być podsumowywane corocznym raportem z przebiegu realizacji zadań przez poszczególne resorty. W praktyce MSZ w grudniu każdego roku zwraca się do instytucji i podmiotów zaangażowanych w realizację Krajowego Planu Wdrażania Agendy ONZ z prośbą o sprawozdanie na temat działalności w minionym roku. Przesłane informacje są analizowane na początku kolejnego roku kalendarzowego celem wykorzystania, modyfikacji dotychczasowych działań itp. Brak konkretnych wskaźników do realizacji przez poszczególne służby czy ministerstwa niewątpliwie utrudnia implementację założeń Agendy. Zważywszy na zhierarchizowany charakter ministerstw oraz służb mundurowych, fakultatywny charakter działań nie jest motywujący i obligujący dla podmiotów zaangażowanych w wykonanie wyznaczonych zadań. W celu realizacji założeń należałoby określić precyzyjne wskaźniki (adekwatnie do charakteru i liczebności służby oraz katalogu zadań), co umożliwiłoby monitorowanie działań oraz ewaluację Krajowego Planu Działania.

Niewątpliwie idea Agendy jest potrzebna i słuszna, niestety w dalszym ciągu jej wdrażanie napotyka wiele barier. Bardzo często podejmowane działania są iluzoryczne i mają na celu jedynie przygotowanie wymaganych sprawozdań z realizacji zadań. W rzeczywistości liczba kobiet w służbach, szczególnie na stanowiskach decyzyjnych, jest nadal znikoma, a tym samym niewystarczająca. Kobiety w służbach mundurowych na stanowiskach *stricte* dowódczych stanowią pojedyncze przypadki, podczas gdy ich umiejętności, wiedza i doświadczenie powinny dawać im prawo do awansu na równi z mężczyznami. Wpływ na to mają utrwalone role i stereotypy w społeczeństwie³⁷.

Policja i Służby Ochrony Państwa zgodziły się na oficjalne udostępnienia danych. Ich analiza najlepiej obrazuje tę sytuację: kobieta nigdy nie objęła stanowiska Komendanta Głównego Policji; tylko raz w ponad 100-letniej historii formacji (w latach 2016-2018) kobieta, Helena Michalak, została zastępcą Komendanta Głównego Policji ds. logistyki; w 2023 roku jedna kobieta służyła w stopniu generała (po raz pierwszy w historii Policji Rektor Wyższej Szkoły Policji otrzymała stopień nadinspektora Policji). Dodatkowo zmalała liczba kobiet w najważniejszym korpusie: starszych oficerów z 915 (w 2022) do 881 (w 2023 roku). Nastąpił za to znaczący wzrost w najniższym korpusie szeregowych z 3354 (w 2022) do 4466 (w 2023 roku), co świadczy o ogromnym zainteresowaniu kobiet służbą w Policji³⁸.

W Służbie Ochrony Państwa (wcześniej Biurze Ochrony Rządu) jak dotąd kobieta nie zajmowała stanowiska szefa lub zastępcy służby. Obecnie na 256 kobiet tylko dziewięć zajmuje stanowiska kierownicze niższego szczebla, zaś tylko jedna piastuje stanowisko zastępcy dyrektora³⁹.

Podobnie sytuacja wygląda w pozostałych służbach, w których wysokie stanowiska oraz stopnie w przypadku kobiet zdarzają się incydentalnie bądź jeszcze nie miały miejsca, jak w Wojsku Polskim. Warto też przywołać wyjątki – 19 grudnia 2023 roku

³⁷ A. Gasztold, K. Oblińska, *Bezpieczeństwo bez kobiet?*, [w:] *Kobiety w systemie bezpieczeństwa państwa*, red. A. Gasztold, K. Oblińska, Warszawa 2021, s. 16.

³⁸ Dane otrzymane z Komendy Głównej Policji, stan na 31 XII 2023.

³⁹ Dane otrzymane od Służby Ochrony Państwa, stan na 31 XII 2023.

pierwszy raz w historii służb specjalnych szefową Służby Wywiadu Wojskowego została płk Dorota Kawecka. Również w innej formacji mundurowej podległej MSWiA 19 kwietnia 2024 roku powołano płk SG Monikę Musielak na stanowisko Komendanta Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej.

Analogicznie wygląda reprezentacja kobiet w gremiach międzynarodowych oraz na misjach pokojowych. Jak dotąd kobieta nigdy nie objęła stanowiska szefowej (lub zastępczyni) kontyngentu wojskowego lub policyjnego, służących poza granicami kraju. Zmiany są bardzo powolne i oporne, szczególnie w Wojsku Polskim, które z uwagi na zobowiązania wynikające z członkostwa Polski w NATO powinno być formacją wiodącą w tym zakresie, a tak zdecydowanie nie jest. Żadna z kobiet w polskiej armii nadal nie otrzymała stopnia generała. Nie piastuje także żadnego kluczowego stanowiska, np. dowódcy dywizji, brygady itp. Nadal brakuje kobiet w ścisłym kierowniczym wojskowym gronie. Po wyborach 15 października 2023 roku i przejęciu władzy przez opozycję okazało się, że w ścisłym kierownictwie MSWiA⁴⁰ oraz MON⁴¹ nie ma ani jednej kobiety, pomimo że każdy z resortów posiada w swojej strukturze zarządzania po 7 stanowisk (ministra, sekretarzy i podsekretarzy stanu, dyrektora generalnego oraz Szefa Sztabu Generalnego WP)⁴².

Pozytywna zmiana nastąpiła w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, gdyż na 9 stanowisk decyzyjnych (*stricte* kierowniczych) dwa z nich objęły kobiety⁴³. Natomiast podczas spotkań mających na celu przygotowanie rozwiązań negocjacyjnych, medialnych itp. niezmiennie zauważalny jest brak kobiet.

Kluczowy jest proces edukacji bazujący na systemie szkoleń dla osób zaangażowanych we współpracę międzynarodową. Analiza dotychczasowych działań w zakresie zwiększenia udziału kobiet w systemie bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem wdrażania Krajowego Planu Działania, nie pozostawia wątpliwości w tej materii. Na uwagę zasługuje fakt, że szkolenia dla osób biorących udział w misjach zagranicznych zawierają obligatoryjny moduł dotyczący założeń i zakresu Agendy WPS. Według danych przekazanych przez Krajowy Punkt Kontaktowy ds. Agendy ONZ WPS, podczas konferencji naukowej pt. *Implementacja Agendy ONZ: Kobiety, Pokój i Bezpieczeństwo w Polsce – osiągnięcia i wyzwania*, która odbyła się 1 grudnia 2023 roku na Uniwersytecie Warszawskim dzięki zaangażowaniu MSZ, przeszkolono w tym zakresie kilka tysięcy osób, zarówno w ministerstwach, jak i formacjach mundurowych. Pomimo podejmowanych działań liczba kobiet – reprezentantek w gremiach międzynarodowych nadal jest niewystarczająca. W organizacjach zhierarchizowanych problemem jest często swoista pamięć instytucjonalna poszczególnych służb, ich kultury organizacyjne ze źle pojmowaną tradycją i przywiązaniem do tradycji, zgodnie z którą najważniejsze stanowiska „od zawsze” zajmowali mężczyźni. Propagowanie właściwej kultury organizacyjnej powoduje zrozumienie jej sedna: *kultura jest niepowtarzalna, unikatowa i jedyna*

⁴⁰ [online] <https://www.gov.pl/web/mswia/kierownictwo-mswia>, 21 III 2024.

⁴¹ [online] <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/kierownictwo1>, 21 III 2024.

⁴² [online] <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/kierownictwo-ministerstwa>, 21 III 2024.

⁴³ [online] <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/kierownictwo-ministerstwa>, 21 III 2024.

(...) jest podstawą do tworzenia pożądanych zachowań organizacyjnych, tożsamości wewnętrznej organizacji i jej wizerunku zewnętrznego⁴⁴. Dlatego niezmiennie ważne jest ustawiczne popularyzowanie kultury organizacyjnej. Działania mające na celu stopniowe zwiększanie udziału kobiet przy jednoczesnej edukacji kierownictwa i całych formacji oraz wdrażanie procedur antydyskryminacyjnych i antymobbingowych mogą się przyczynić do redukcji konfliktów i nierówności w służbach⁴⁵.

Zmiany są nieuniknione. Konieczne jest m.in. przygotowanie resortowych planów wdrażania Krajowego Planu Działania, gdyż obecnie tylko wspomniana Krajowa Administracja Skarbowa opracowała stosowny dokument, według którego realizuje kolejne komponenty. Niewątpliwie wpływ na sukces działań KAS-u miał fakt, że za jej zarządzanie odpowiedzialna była wówczas kobieta. Choć powstają dokumenty pokrewne, np. plan równości płci (dla Policji na lata 2023-2026)⁴⁶, to niestety nie odwołują się one do Krajowego Planu Działania, gdyż znajomość tego dokumentu jest nadal bardzo ograniczona. Dokumenty związane z polityką równościową często są przyjmowane tylko po to, aby spełniać wymagane warunki, niezbędne do aplikowania o projekty Unii Europejskiej. W dalszym ciągu tematyka Rezolucji 1325 pozostaje w zainteresowaniu wąskiej grupy osób w Polsce.

Nieodzowne jest podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości na temat Agendy WPS i wynikających z niej zobowiązań, szczególnie na szczeblu decyzyjnym i dowódczym. W odniesieniu do Agendy WPS znaczenie ma budowanie poczucia „wspólnej sprawy” (ang. *ownership*) w ministerstwach i służbach odpowiedzialnych za wdrażanie. Ponadto konieczne jest włączenie zagadnień związanych z Agendą „Kobiety, Pokój i Bezpieczeństwo” oraz z Krajowym Planem Działania do programów nauczania w szkołach mundurowych. Istotne znaczenie miałyby także opracowywanie statystyk z podziałem na płeć.

ZAKOŃCZENIE

Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji agendy ONZ dotyczący kobiet, pokoju i bezpieczeństwa jest kluczowy dla zmiany postrzegania roli kobiet w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz międzynarodowego. Dlatego konieczna jest kontynuacja tych działań w Polsce po 2023 roku. Realizacja założeń polskiego NAP wymaga sprawnej organizacji z jasnym podziałem ról i zadań. Wskazane jest ustalenie konkretnych

⁴⁴ A. Komar, *Wpływ kultury organizacyjnej na występowanie zjawiska dyskryminacji kobiet w służbach mundurowych w Polsce*, [w:] *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, red. E. Waśko-Owsiejczuk, Warszawa 2018, s. 95.

⁴⁵ K. Oblińska, *Rola Krajowego Planu Działania w procesie realizacji Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 – dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021 – cele, zadania, wyzwania*, [w:] *Interdyscyplinarny Wymiar Bezpieczeństwa Szanse, wyzwania, zagrożenia a stan obecny i perspektywy*, red. K. Kraj, B. Łotocki, W. Zakrzewski, Gorzów Wielkopolski 2022, s. 247.

⁴⁶ [online] <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/249959,I-posiedzenie-Zespołu-ds-wdrazania-Planu-Rownosci-Płci-w-Policji-na-lata-2023-20.html>, 5 IX 2024.

osób (z imienia, nazwiska, zajmowanego stanowiska) odpowiedzialnych za realizację zadań w poszczególnych resortach oraz służbach. Fundamentalne znaczenie ma zmiana systemu finansowania polegająca na otrzymywaniu przez resorty włączone w realizację Krajowego Planu Działania dedykowanych środków, adekwatnych do zaangażowania. Jak dotąd nie było oddzielnego budżetu na realizację zadań w ramach NAP. Finansowanie pozwoliłoby na odciążenie budżetów formacji, a tym samym prawdopodobny wzrost motywacji do dalszych aktywności. Nadal obowiązkowe powinno być włączanie do programów szkoleń (szczególnie tzw. przedwyjazdowych na misje oraz operacje zagraniczne, także dla kadry dowódczej) zagadnień związanych z zakresem ochrony koniecznej i wsparciem ofiar przemocy ze względu na płeć oraz przemocy seksualnej w konfliktach zbrojnych. Każdy konflikt generuje ryzyko przemocy seksualnej, nie tylko w stosunku do kobiet i dzieci, ale także mężczyzn⁴⁷. Konieczne jest również większe zrozumienie problematyki oraz zaangażowanie osób decyzyjnych, w tym przedstawicieli i przedstawicieli Sejmu i Senatu RP, w procesy wdrażania oraz monitorowania implementacji Krajowego Planu Działania, umożliwiające zapewnienie odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych, niezbędnych do realizacji przyjętych zadań. Wskazane jest także włączenie wszystkich resortów w realizację Agendy WPS ze względu na dynamikę zmian geopolitycznych oraz kolejne, nowe wyzwania dla bezpieczeństwa. Wyzwania związane z realizacją Agendy mogą dotyczyć sfer w zakresie zagrożeń pandemicznych, cybernetycznych, dezinformacyjnych czy też wynikających ze zmian klimatycznych.

Kluczowe jest zrozumienie, że formalna równość jest konieczna, ale niewystarczająca dla skutecznej integracji płci. Promowanie włączenia perspektywy płci w instytucjach bezpieczeństwa wymaga działań zapobiegających nierównościom przez konieczne zmiany strukturalne ułatwiające dostęp kobiet do zawodów wojskowych oraz oferowanie równych szans zarówno mężczyznom, jak i kobietom. Uwzględnienie perspektywy płci umożliwia także pozyskiwanie różnorodnych umiejętności i kompetencji, które są niezbędne w siłach zbrojnych. Transpozycja norm programu do krajowych ustaw i regulacji instytucjonalnych jest też ważna, choć formalna równość nie wystarcza do zapewnienia rzeczywistej równości. Projektowanie i wdrażanie polityk odgrywają kluczową rolę w ich realizacji, jednakże wyniki nie są zawsze przewidywalne. Wdrażanie NAP wiązało się, jak dotąd, z szeregiem problemów, takich jak: brak wskaźników, konkretnego – zadaniowego harmonogramu, odpowiedzialności za monitorowanie działań oraz budżetu przeznaczanego *stricto* na realizację zadań związanych z implementacją przyjętego planu.

Podsumowując, aktywne zaangażowanie kobiet w zapobieganiu konfliktom, ich udział w procesach pokojowych i odbudowie po działaniach zbrojnych znacząco przyczynia się do tworzenia i utrzymania pokoju. Dostępne dowody podkreślają potrzebę zwiększenia wysiłków w celu zapewnienia znaczącego uczestnictwa kobiet we wszystkich etapach, zarówno w zakresie budowy pokoju, jak i rozwiązywania konfliktów. Bez

⁴⁷ Zob. A. Gasztold, K. Oblińska, *Przemoc seksualna związana z konfliktem (CRSV) w wojnie rosyjsko-ukraińskiej*, „Studia Polityczne” 2022, vol. 50, no. 4, s. 59.

reprezentacji kobiet w gremiach krajowych i międzynarodowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo uczciwa i partnerska współpraca, a tym samym zmiana obecnej sytuacji na lepsze, jest po prostu niemożliwa. W roku 2025 przypada 25 rocznica Rezolucji 1325 stanowiąca istotny punkt odniesienia w dyskursie na temat kobiet, pokoju i bezpieczeństwa. Wypracowanie nowego Krajowego Planu Działania oraz jego implementacja staje się nie tylko wyrazem zobowiązania wobec międzynarodowych standardów, ale także warunkiem umacniania pozycji Polski jako efektywnego uczestnika globalnych inicjatyw pokojowych.

BIBLIOGRAFIA

- Al-Ali N., Pratt N., *What Kind of Liberation? Women and the Occupation of Iraq*, Berkeley 2009.
- Anderlini S.N., *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*, Boulder 2007.
- Abu-Lughod L., *Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others*, „American Anthropologist” 2002, vol. 104, no. 3, <https://doi.org/10.1525/aa.2002.104.3.783>.
- Brownmiller S., *Wewnętrzny wróg*, [w:] *Nikt nie rodzi się kobietą*, wybrała, przeł. i wstępem opatrz. T. Hołówka, Warszawa 1982.
- Burguières M.B., *Feminist Approaches to Peace: Another Step for Peace Studies*, „Millennium: Journal of International Studies” 2009, vol. 19.
- Carreiras H., Rodrigues da Silva C., Malheiro L., *L'impact du programme des Nations unies sur les femmes, la paix et la sécurité. L'exemple du Portugal*, „Travail, Genre et Sociétés” 2022, no. 47.
- Carey H.F., *Women and Peace and Security: The Politics of Implementing Gender Sensitivity Norms in Peacekeeping*, [w:] *Women and International Peacekeeping*, red. L. Olsson, T.L. Tryggestad, London 2001.
- Cohn C., Kinsella H., Gibbings S., *Women, Peace and Security, Resolution 1325*, „International Feminist Journal of Politics” 2004, vol. 6, no. 1.
- Confortini C.C., *Galtung, Violence, and Gender: The Case for Peace Studies/Feminism Alliance*, „Peace and Change: Journal of Peace Research” 2009, vol. 32, no. 3.
- Cywilny Kompakt WPBIO: Narodowy Plan Implementacyjny – POLSKA*, Warszawa, 7 VII 2020, [online] <https://www.gov.pl/web/mswia/cywilny-kompakt-wspolnej-polityki-bezpieczenstwa-i-obrony-ue2>.
- Dunn M.E., *Localising the Australian National Action Plan on Women, Peace and Security: A Matter of Justice, Australian*, „Journal of International Affairs” 2014, vol. 68, no. 3.
- Enloe C., *Globalization & Militarism: Feminists Make the Link*, Lanham 2007.
- Galtung J., *Strukturelle Gewalt, Beiträge zur Friedens-und Konfliktforschung*, Reinbek bei Hamburg 1975.
- Galtung J., *Violence, Peace, and Peace Research*, „Journal of Peace Research” 1969, vol. 6, no. 3.
- Gasztold A., *Znaczenie Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 dla roli kobiet w kształtowaniu pokoju i bezpieczeństwa*, „Pułaski Expert's Commentary” 31 X 2023, [online] <https://pulaski.pl/znaczenie-rezolucji-rady-bezpieczenstwa-onz-nr-1325-dla-rol-kobiet-w-ksztaltowaniu-pokoju-i-bezpieczenstwa/>.

- Gasztold A., Oblińska K., *Przemoc seksualna związana z konfliktem (CRSV) w wojnie rosyjsko-ukraińskiej*, „Studia Polityczne” 2022, vol. 50, no. 4.
- Hastrup T., *Feminist Peace Research in Europe*, [w:] *Feminist IR in Europe: Knowledge Production in Academic Institutions*, red. M. Stern, A.E. Towns, London 2022.
- Kierunki działania i rozwoju Krajowej Administracji Skarbowej na lata 2021-2024, Krajowa Administracja Skarbowa, Warszawa 2020, [online] <https://www.gov.pl/web/kas/strategia-kas>.
- Kirby P., Shepherd L.J., *Women, Peace, and Security: Mapping the (Re)Production of a Policy Ecosystem*, „Journal of Global Security Studies” 2020, vol. 6, no. 3.
- Kobiety w systemie bezpieczeństwa państwa, red. A. Gasztold, K. Oblińska, Warszawa 2021.
- Komar A., *Wpływ kultury organizacyjnej na występowanie zjawiska dyskryminacji kobiet w służbach mundurowych w Polsce*, [w:] *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, red. E. Waśko-Owsiejczuk, Warszawa 2018.
- Krajowy Program Działania na Rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016, Krajowy Pełnomocnik do Spraw Równego Traktowania, Warszawa, 10 XII 2013.
- Krajowy Plan na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa, 22 X 2018.
- Krajowy Plan na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2023, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa, 26 I 2022.
- Krause J., Krause W., Bränfors P., *Women's Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace*, „Empirical and Theoretical Research in International Relations” 2018, vol. 44, <https://doi.org/10.1080/03050629.2018.1492386>.
- Eisenstein Z., *Sexual Decoys: Gender, Race and War in Imperial Democracy*, London 2007.
- Miller A.R., Segal C., *Do Female Officers Improve Law Enforcement Quality? Effects on Crime Reporting and Domestic Violence*, „The Review of Economic Studies” 2019, vol. 86, no. 5(310), <https://doi.org/10.1177/00104140231194070>.
- Oblińska K., *Rola Krajowego Planu Działania w procesie realizacji Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 – dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021 – cele, zadania, wyzwania*, [w:] *Interdyscyplinarny Wymiar Bezpieczeństwa Szanse, wyzwania, zagrożenia a stan obecny i perspektywy*, red. K. Kraj, B. Łotocki, W. Zakrzewski, Gorzów Wielkopolski 2022.
- O'Reilly M., Súilleabháin A.Ó., Paffenholz T., *Reimagining: Peacemaking: Women's Roles in Peace: Processes*, New York 2015.
- O'Sullivan M., Krulišová K., *This Agenda Will Never Be politically Popular: Central Europe's Anti-Gender Mobilization and the Czech Women, Peace and Security Agenda*, „International Feminist Journal of Politics” 2020, vol. 22, no. 4, [online] https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-91999-3_3.
- Powirska L., *Program na rzecz kobiet, pokoju i bezpieczeństwa – ramy prawne oraz potencjał jego wdrażania przez siły policyjne ONZ*, [w:] *Kobiety w systemie bezpieczeństwa państwa*, red. A. Gasztold, K. Oblińska, Warszawa 2021.
- Pratt N., *Reconceptualizing Gender, Reinscribing Racial-Sexual Boundaries in International Security: The Case of UN Security Council Resolution 1325 on „Women, Peace and Security”*, „International Studies Quarterly” 2013, vol. 57, no. 4.

Page M., Whitman T., Anderson C., *Bringing Women Into Peace Negotiations*, Washington, D.C. 2009.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1325 z 31 października 2000 r., S/RES/1325, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-1325-2000-sres1325-2000>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1820 z 19 czerwca 2008 r., S/RES/1820, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-1820-2008-sres18202008>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1888 z 20 września 2009 r., S/RES/1888, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-1888-2009-sres18882009>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1889 z 5 października 2009 r., S/RES/1889, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-1889-2009-sres1889-2009>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1960 z 16 października 2010 r., S/RES/1960, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-1960-2010-sres19602010>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 2106 z 24 kwietnia 2013 r., S/RES/2106, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-2106-2013-sres21062013>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 2122 z 18 października 2013 r., S/RES/2122, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-2122-2013-sres21222013>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 2242 z 13 października 2015 r., S/RES/2242, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-2242-2015-sres22422015>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 2467 z 23 kwietnia 2019 r., S/RES/2467, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-2467-2019-sres24672019>.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 2493 z 29 października 2019 r., S/RES/2493, [online] <https://www.un.org/shestandsforpeace/content/united-nations-security-council-resolution-2493-2019-sres24932019>.

Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/plan-dzialalnosci-ministra-spraw-zagranicznych>, 18 XI 2024.

Shekhawat S., Pathak B., *Female Combatants, Peace Process and the Exclusion*, [w:] *Female Combatants in Conflict and Peace: Challenging Gender in Violence and Post-Conflict Reintegration*, red. S. Shekhawat, New York 2015.

Shepherd L.J., *Gender, Violence and Security*, London 2008.

Shoub K., Stauffer K.E., Song M., *Do Female Officers Police Differently? Evidence from Traffic Stops*, „American Journal of Political Science” 2021, vol. 65, no. 3, <https://doi.org/10.1111/ajps.12618>.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 maja 2020 r., Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2020, [online] https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf.

- Szpak A., *Udział i rola kobiet w negocjacjach pokojowych*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2018, no. 2, <https://doi.org/10.14746/ssp.2018.2.4>.
- True J., *Feminist Problems with International Norms: Gender Mainstreaming in Global Governance*, [w:] *In Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*, red. J.A. Tickner, L. Sjoberg, Oxon 2011.
- Tryggestad T.L., *Trick or Treat? The UN and Implementation of Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security*, „Global Governance” 2009, vol.15, no. 4.
- UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, New York 2012.

Aleksandra GASZTOLD – profesorka Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, specjalizująca się w studiach nad terroryzmem i wywiadem. Pełni funkcję Sekretarz Generalnej polskiego oddziału Women in International Security (WIIS). Absolwentka prestiżowego programu International Visitor Leadership Program (IVLP): Women Leaders Promoting Peace and Security (2024). Autorka i współautorka ponad 100 publikacji naukowych z problematyki badań nad bezpieczeństwem.

Kornela OBLIŃSKA – adiunkta na Uniwersytecie Warszawskim, Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW, specjalizująca się w badaniach nad bezpieczeństwem. Członkini International Police Association (IPA), Wiceprezesa Warszawskiego Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 1939 roku (WSRP 1939 r.) oraz Dyrektorka Programowa Women in International Security na Polskę (WIIS Poland). Autorka publikacji naukowych z zakresu kultury organizacyjnej służb i roli kobiet w kształtowaniu bezpieczeństwa.